

HISTORICAL SCIENCES

УДК 323.15(497)(045)

ВПЛИВ МІЖЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В РЕСПУБЛІКАХ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ

Власюк Ігор Миколайович,

к. і. н., доцент

Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Анотація: проаналізовано вплив міжетнічних конфліктів на державотворчі та політичні процеси у республіках колишньої Югославії на сучасному етапі. Висвітлено історичний досвід таких конфліктів у ХХ ст.

Ключові слова: міжетнічні конфлікти; Югославія; Сербія; Косово; Македонія; Хорватія; Боснія і Герцеговина.

Дослідження впливу міжетнічних конфліктів на державно-політичні процеси в республіках колишньої Югославії набуло актуальності у зв'язку з тими складними перехідними процесами останніх тридцяти років, з якими довелося зіткнутись цим державам після розпаду федерації. На сучасному етапі ця проблема стала ключовою не лише для даного регіону, а й для ряду інших держав, у т. ч. республік колишнього СРСР.

Різні аспекти розвитку республік колишньої Югославії проаналізовано у ряді праць українських науковців, серед яких необхідно виділити дослідження: О. Бірюкової [3], Є. Багацького [2], М. Алексієвця [1], О. Сухушиної [6], К. Шпак [7], М. Нагірного [4] та ін.

Метою дослідження є аналіз впливу міжетнічних конфліктів на державотворчі та політичні процеси у республіках колишньої Югославії.

Насамперед зазначимо, що у ХХ ст. відбувалося протистояння між

різними південнослов'янськими народами на політичному, етнічному та релігійному ґрунті. Відомо, що найбільше це торкнулося відносин між сербами та хорватами, які супроводжувалися численними суперечками у парламенті, вбивствами окремих діячів (наприклад, хорватського політика Степана Радича (1928); югославського короля Олександра I Карагеоргійовича (1934)), створенням націоналістичних організацій (ушашів).

Свою роль у розвитку конфліктів відіграв албанський фактор, пов'язаний з прагненням албанців на території сербського краю Косово до автономії, а пізніше до незалежності.

Розвиток національної самосвідомості посилювався напередодні розпаду Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ) через суспільно-політичні зміни та нові тенденції у розвитку країни після смерті її політичного лідера Йосипа Броза Тіто (1980). Тому етнічний фактор набував поступово ключового значення для вирішення проблем південнослов'янських народів у складі СФРЮ.

О. Бірюкова зазначає, що етнічна та релігійна строкатість регіону Балкан разом із стереотипами є чинником деконсолідації. Характерними ознаками міжнаціонального розвитку цього регіону вона називає посилення тенденції латентних і відкритих міжнаціональних конфліктів; вихід міжнаціональних проблем на зовнішній рівень; проблеми непримиренності між націоналістичними силами та іншими етнічними спільнотами щодо їх права голосу [3, с. 222].

На жаль, етнополітичні конфлікти початку 90-х років ХХ ст. поступово переросли у збройні протистояння, що негативно вплинуло на становлення та політичний розвиток нових держав цього регіону.

По-перше, збройні протистояння, міжетнічні війни активізували державотворчі процеси в окремих народів. Наприклад, якщо проаналізувати ситуацію з сербо-албанським протистоянням в Косово, можна дійти висновку, що усі проблеми й наслідки його призвели до поступового відокремлення краю і проголошення ним незалежності у 2008 р. Міжнародний суд ООН у 2010 р.

визнав її легітимною [1, с. 174]. Сербській владі не вдалося вирішити конфлікт і через те, що Косово мало у своєму етнічному складі 88% албанців. Станом на 2022 р. незалежність Косово визнали 116 країн світу [6, с. 317].

На сьогодні Республіка Сербія так і не вирішила проблему налагодження відносин з Косово, як частково визнаною у світі республікою, оскільки вважає цю територію складовою частиною своєї держави. Тривалий етнополітичний конфлікт впливає на євроінтеграційні процеси Сербії. Оскільки постало питання про включення Косово до членства у Раді Європи, сербська негативна позиція до цього процесу набула більшої гостроти. Вона пов'язана із створенням сербської громади в Косово, що викликає побоювання влади в Приштині мати проблему подібну до боснійської [8].

Негативний досвід албансько-македонського протистояння теж вплинув на політичні процеси у цій республіці, однак із значно меншими втратами, ніж у Сербії. Після албансько-македонського конфлікту 2001 р. було прийнято Охридську рамкову угоду (13 серпня 2001 р.) і зроблено достатньо кроків для нормалізації міжнаціональних відносин в Республіці Північна Македонія. Однак час показав існування низки проблем: поляризація етнічних груп македонців та албанців; використання націоналістичної риторики для активізації своїх груп; недовіра, боротьба політичних сил за владу; обмеженість консолідації етнічних спільнот [7, с. 65]. Це гальмує процеси євроінтеграції республіки, яка потребує стабільності у вирішенні національних проблем.

Складним був шлях розв'язання хорватсько-сербського протистояння на території Хорватії у 1990-х рр. Зусилля внутрішні та міжнародні не змогли привести до мирного вирішення конфлікту. Збройні операції хорватської армії 1995 р. призвели до різкого зменшення частки сербського населення; також поступової реінтеграції регіонів, які проводили свою сепаратистську політику [4, с. 209].

Складною була та залишається проблема міжетнічних конфліктів у Боснії та Герцеговині, які вдалося загасити після громадянської війни у цій країні. Як відомо, вирішення проблем цих конфліктів призвело до змін у державно-

політичній системі Боснії і Герцеговини.

Згідно Дейтонської угоди 1995 р., Боснія і Герцеговина включає Федерацію Боснії і Герцеговини (переважно боснійці-мусульмани та хорвати) і Республіку Сербську. В країні введено апарат високого представника (міжнародна адміністрація). Боснія і Герцеговина є кандидатом в члени ЄС, однак, на думку аналітиків та експертів, вона поки не відповідає усім необхідним вимогам для вступу.

Серед труднощів державно-політичного розвитку Боснії і Герцеговини необхідно виділити, зокрема, складність адміністративного устрою; недосконалу систему етнічного представництва у виборних органах; постійну політичну нестабільність [2, с. 86]. Багато проблем пов'язано з наслідками міжнаціональних конфліктів та протиріч, що склалися історично, і, на жаль, продовжують існувати у боснійському суспільстві.

Останніми роками спостерігається посилення сербського політичного протистояння в країні. Зокрема, йдеться про події, що виникли через заплановану резолюцію ООН про геноцид щодо боснійських мусульман у Сребрениці (липень 1995 р.). Це призвело до невдоволення сербських політиків та проведення мітингів у Баня-Луці в квітні 2024 року. Політичний лідер боснійських сербів Мілорад Додік заперечує факт геноциду і висловлюється за відокремлення Республіки Сербської в разі прийняття резолюції [5].

Отже, міжетнічні конфлікти в окремих республіках колишньої Югославії суттєво впливають на динаміку державно-політичних процесів у них, є гальмівними чинниками для євроінтеграційних процесів, не є остаточно вирішеними, а мають характер «заморожених», прихованих конфліктів, що можуть спалахнути з новою силою і бути небезпечними для політичної стабільності та територіальної цілісності цих держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієвець М. Косово: основні етапи самовизначення та становлення державності. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових*

праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2017. Вип. 20. С. 170-175.

2. Багацький Є.В. Взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників повоєнної трансформації Боснії і Герцеговини: дис. ... канд. політ. наук. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. 203 с.

3. Бірюкова О. Сучасні Балкани: внутрішньополітичні проблеми та зовнішньополітичні перспективи. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. «Питання політології»*. 2009. № 861, вип. 15. С. 218-227.

4. Нагірний М. Хорватсько-сербська війна: уроки для України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка*. 2015. Вип. 1. Ч. 2. С. 207-210.

5. Ротерт А. Тривожні сигнали на Балканах – історія повторюється? *DW*. 23.05.2024. URL: <https://www.dw.com/uk/komentar-trivozni-signali-na-balkanah-istoria-povtoruetsa/a-69156360> (дата звернення: 05.06.2024)

6. Сухушина, О. (2022). Сербсько-албанське протистояння в Косово: історія і останні спалахи затухаючого конфлікту. *Grail of Science*, (22), 316–319.

7. Шпак К. О. Албанське питання в Македонії. *Спільність європейських цінностей України та Північної Македонії: історичний аспект і сучасні тенденції*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / за ред. М. В. Єльнікова, О. Р. Давлєтова, А. В. Омельченка, С. М. Білівненка. Запоріжжя, 2023. С. 61-66.

8. Шука А. Що стало на заваді набуття Косовом членства в Раді Європи? *DW*. 17.05.2024. URL: <https://www.dw.com/uk/so-stalo-na-zavadi-nabutta-kosovom-clenstva-v-radi-evropi/a-69100320> (дата звернення: 10.06.2024)